

Ηγούμενος Χρυσορρογατίσσης
Διονύσιος

Ο ΣΤΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΗΜΑΤΟΥ
Διόρθωση ανακρίβειας που προήλθε από παρεξήγηση

Αφορμή για τη συγγραφή αυτού του άρθρου υπήρξε η ανακρίβεια που αναφέρεται στο βιβλίο της Μαρίνας Π. Κυριακίδου, *Ξυλό-γλυπτα τέμπλα της Κύπρου της περιόδου της Τουρκοκρατίας (1571-1878). Τα χρονολογημένα και τα κατά προσέγγιση χρονο-λογούμενα έργα*, Λευκωσία 2011 σ. 174. Η συγγραφέας αναφερόμενη στον Εσταυρωμένο του Εικονοστασίου της Ιεράς Μονής Χρυσορρογιατίσσης γράφει: «Ο σταυρός είναι μεν του 18ου αιώνα, αλλά δεν είναι ο αρχικός. Μεταφέρθηκε το 1986 από το ναό του Σταυρού του Κρατημάτου». Στη δε υποσημείωση 615 αναφέρει ότι «την πληροφορία αυτή την πήρα από τον νυν Ηγούμενο της Μονής Διονύσιο».

Πρόκειται για ανακρίβεια που προέρχεται από παρεξήγηση κατά τη σχετική συνομιλία μου με τη συγγραφέα. Εγώ μιλούσα για το Σταυρό του Κρατημάτου που δεν είχε και ούτε έχει καμιά σχέση με τον υπάρχοντα Σταυρό του Εικονοστασίου, που είναι ο αρχικός και στον οποίο δεν έχει γίνει καμιά

Ο Σταυρός του Κρατημάτου:
εμπρόσθια όψη.

Το πάνω μέρος του Σταυρού.

Το κάτω μέρος του Σταυρού.

επέμβαση, εκτός από τη συντήρηση που έγινε από το συνεργείο μου το καλοκαίρι του 1990. Από το Εικονοστάσι τότε δεν αφαιρέθηκε ούτε και προστέθηκε κάτι, εκτός από τη στερέωσή του με πλάγια δοκό που τοποθετήθηκε στην οροφή για να συγκρατεί τον τεράστιο όγκο του Εικονοστασίου.

Όσον αφορά το Σταυρό του Κρατημάτου που αναφέρεται στο βιβλίο της κ. Κυριακίδου, δεν βρίσκεται στο Εικονοστάσιο, αλλά σε ανεξάρτητη, δίπλα από το Εικονοστάσιο, ξυλόγλυπτη θήκη. Το 1986, ως ειδικός συντηρητής εικόνων, χειρογράφων και παλαιών έντυπων κειμένων, πήρα το Σταυρό στο εργαστήρι μου, που λειτουργούσε τότε στη Μονή, για να αλλάξω το βελούδο, που βρισκόταν στο πίσω μέρος του εν λόγω Σταυρού. Προς τούτο κάλεσα και το μ. Ιερέα της κοινότητας Παναγιάς π. Γεώργιο Ναθαναήλ, που εξασκούσε και το επάγγελμα του μαραγκού. Κατά τη διάρκεια της αφαίρεσης του βελούδου, ανακαλύψαμε κάτω από αυτό ζωγραφισμένο τον Εσταυρωμένο, έργο των τελών του δέκατου έκτου και αρχών του δέκατου εβδόμου αιώνα.

Στη συνέχεια με πολλή προσοχή αφαιρέσαμε την επίχρυση μεταλλική πλάκα. Κάτω από το μεσαίο τετράγωνο του Σταυρού, που εικονίζεται η Σταύρωση, ανευρέθη θήκη λαξευτή, με τεμάχια ξύλων και οστών, που ήταν σκεπασμένη με μεταλλικό δικτυωτό σμαλτοκό-

Το αριστερό μέρος του Σταυρού.

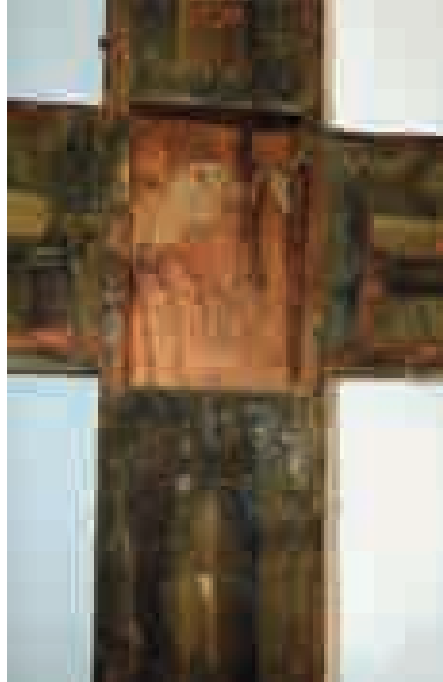
Το δεξιό μέρος του Σταυρού.

σμητο, που ανοιγόκλεινε για να προσκυνείται το Τίμιο Ξύλο. Αμέσως προμήθευσα με ξύλο κέδρου τον π. Γεώργιο και του έδωσα εντολή να μου ετοιμάσει νέο Σταυρό παρόμοιο αυτού που αποκαλύψαμε (118 x 71εκ.). Στη συνέχεια τοποθετήθηκε στο πίσω μέρος του Σταυρού νέο βελούδο. Στο μπροστινό μέρος ανοίχθηκε νέα θήκη στην οποία τοποθετήθηκαν όλα τα ανευρεθέντα στον παλιό Σταυρό. Ακολούθως με πολλή προσοχή καρφώθηκε πάνω στο νέο κέδρινο Σταυρό η αφαιρεθείσα από τον παλαιό σταυρό επίχρυση μεταλλική πλάκα. Αυτή τη στιγμή ο αμφιπρόσωπος Σταυρός του Κρατημάτου εκτίθεται στο Εικονοσκευοφυλάκιο της Μονής, όπου φυλάσσονται όλοι οι ανεκτίμητης αξίας θησαυροί της. Ο νέος Σταυρός με την επίχρυση μεταλλική πλάκα του 1801 και όχι του 1808, όπως αναφέρει ο Ιωάννης Τσικνόπουλος, βρίσκεται στην ξυλόγλυπτη θέση δίπλα από το Εικονοστάσιο για προσκύνηση από τους πιστούς. Η μεταλλική αυτή πλάκα μαζί με το Τίμιο Ξύλο που επανατοποθετήθηκε στο νέο Σταυρό, σύμφωνα με την επιγραφή που βρίσκεται στο κάτω μέρος της πλάκας, είναι δωρεές του Ηγουμένου της Μονής Ιωακείμ και του Χατζηγεωργάκη Ιωάννη.

Ο Ιωάννης Τσικνόπουλος στο βιβλίο του *Η Χρυσορρωγιάτισσα* περιγράφει ως εξής τον επίχρυσο μεγάλο Σταυρό (1808): «Εντός ξυλόγλυπτου θήκης (178 x 103) ευρίσκεται στημένος Σταυρός (118

Η οπίσθια όψη του Σταυρού.

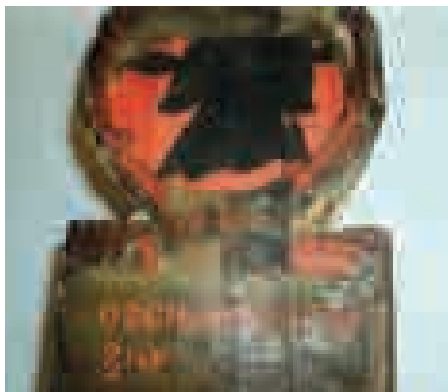

Το κεντρικό μέρος του Σταυρού.

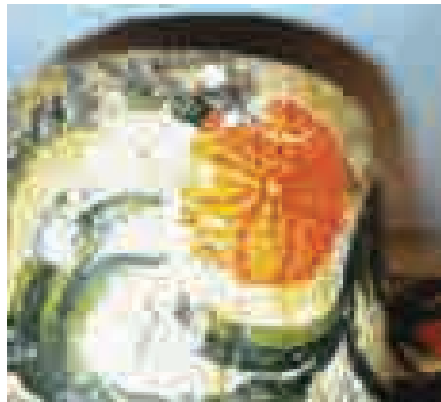
x 71) εκ ξύλου πάχους 8,5 και πλάτους 12,5 σκεπασμένος με επίχρυσον μεταλλίνη πλάκα. Η επιφάνειά του είναι διηρημένη καθέτως εις επτά τετράπλευρα και οριζοντίως εις τετράπλευρα πέντε. Επί των τετραπλεύρων αυτών εικονίζεται εκτύπως,

α) Καθέτως: 1. Ο ΕΜΠΕ(sic)ΓΜΟΣ ΚΑΙ ΚΟΛΑΦΙΣΜΟΣ 2. Η ΜΑ-ΣΤΗ(sic)ΓΩΣΙΣ 3. Η ΣΤΑΥΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΧΥ 4. Η ΚΑΤΑΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ 5. Η ΑΠΟΚΑΘΛΩΣΙΣ 6. Η ΕΙΣ ΑΔΟΥ ΚΑΘΟΔΟΣ 7. η επιγραφή ΤΙΜΙΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΞΥΛΟΝ ΑΦΙΕΡΟ(sic)ΘΕΝ ΕΝ ΤΗ ΣΕΒΑΣΜΙΑ ΚΑΙ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΧΡΥΣΟΡΡΟΪΑΤΙΣΣΗΣ ΠΑΡΑ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΑΚΗ ΙΩ. ΔΙΑ ΜΝΗΜΟΣΗ(sic)ΝΟΝ ΤΟΥ ΑΙΩΝΙΟΝ ΚΑΙ ΚΟΣΜΗΘΕΝ ΥΠΟ ΙΩΑ-ΚΕΙΜ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΤΑΥΤΟΙΣ(sic) αωή (=1808) (sic).

β) Οριζοντίως: 1. Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ 2. Η ΑΠΑΓΩΓΗ ΠΡΟΣ ΑΝΝΑΝ

Το άνω μέρος του Σταυρού.

Πλάγιο μέρος του Σταυρού.

ΚΑΙ ΚΑΪΑΦΑΝ 3. Η ΣΤΑΥΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΧΥ 4. Η ΚΑΡΦΟ(sic)ΣΙΣ
ΤΩΝ ΗΛΩΝ 5. Η ΑΠΑΓΩΓΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΤΑΥΡΩΣΑΙ.¹

Στην πλευρά που ήταν σκεπασμένος ο Σταυρός με βελούδο, μετά την αποκάλυψη και αφαίρεσή του, ανευρέθη ζωγραφισμένος Εσταυρωμένος, έργο του τέλους του δέκατου έκτου - αρχών του δέκατου έβδομου αιώνα. Στο πάνω μέρος του Σταυρού εικονίζεται ο Χριστός ξαπλωμένος στον τάφο. Θα μπορούσε να τιτλοφορηθεί ως «Ο Επιτάφιος Θρήνος». Στο προσκέφαλό του, στα δεξιά, ανακάθεται η Παναγία, που τον αγκαλιάζει στο κεφάλι με τα δύο της χέρια. Στα αριστερά, και συγκεκριμένα στα πόδια του Ιησού, διακρίνεται σκυμμένος ο Ιωσήφ ο από Αριμαθαίας, ευσχήμων βουλευτής. Πιο πάνω από τον Ιωσήφ διακρίνεται ο Ιωάννης ο Θεολόγος να ασπάζεται το αριστερό χέρι του Κυρίου. Στο δεξί άκρο του Σταυρού εικονίζεται η Θεοτόκος, με σκυμμένο το κεφάλι στα αριστερά, ακουμπώντας το πρόσωπό της στο αριστερό χέρι. Στο αριστερό άκρο εικονίζεται ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος, με σκυμμένο κεφάλι στα δεξιά, ακουμπώντας το πρόσωπό του στο δεξί του χέρι. Στο κάτω μέρος του Σταυρού που είναι αρκετά κατεστραμμένο διακρίνεται κρανίο. Ο Σταυρός φέρει τον τίτλο: Ο ΒΑΣΗ(sic) ΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ.

1. Ιωάννης Π. Τσικνόπουλος, *Η Χρυσορρωγιάτισσα*, Λευκωσία, 1964-1965, 106.

Στην άλλη πλευρά του Σταυρού είναι ζωγραφισμένος μόνο ο Σταυρός. Στο κέντρο και στο σημείο ακριβώς που ετοποθετήθη σε ειδικά λαξευμένο χώρο το Τίμιο Ξύλο, υπήρχε η παράσταση της αποκαθήλωσης. Δεξιά της θήκης σώζεται μέχρι σήμερα μέρος του φορέματος της Παναγίας και αριστερά μέρος του φορέματος του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου. Στα άκρα, δεξιά και αριστερά, είναι ζωγραφισμένα με έξι πτέρυγες τα Σεραφείμ. Στο πάνω μέρος του Σταυρού είναι ζωγραφισμένος ο χιτώνας του Κυρίου. Στο κάτω μέρος του Σταυρού φαίνεται ότι υπήρχε η παράσταση «ΙΔΕ Ο ΤΟΠΟΣ ΟΠΟΥ ΕΚΕΙΤΟ Ο ΚΥΡΙΟΣ», ή παράσταση παρόμοια με αυτή. Διακρίνονται οι φτερούγες του Αγγέλου και μέρος του προσώπου του και κάτω ο τάφος μετά την Ανάσταση. Στο πάνω μέρος του Σταυρού αναγράφεται «Ο ΒΑΣΗ(sic)ΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ» και στο κέντρο «Η ΑΠΟΚΑΘΗΛΩΣΙΣ».

Από τις δυο επιγραφές συνάγεται ότι και η πλευρά αυτή του Σταυρού είναι έργο των τελών του δέκατου έκτου και αρχών του δέκατου εβδόμου αιώνα. Στις πλάγιες πλευρές του Σταυρού υπάρχει διακόσμηση με λουλούδια του δέκατου ένατου αιώνα.

